

מנחת העומר / הרב צבי שלום

א. בעית מיקומה של מנחת העומר בפרשת ויקרא
פרשת ויקרא מהווה פתיחה לדיני הקרבנות בתורה. בפרשה נמנים ארבעה סוגי הזבחים: עולה (פרק א), שלמים (פרק ג), חטאת ואשם (פרקים ד, ה).

בפרק ב פס' א-יג נמנים חמש מנחות הנדבה.

ובפס' יד-טז מופיעה **מנחת העומר**: ואם תקריב מנחת בכורים לה' אביב קלוי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך. ונתת עליה שמן ושמת עליה לבונה מנחה היא. והקטיר הכהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה על כל לבונתה אשה לה."

המיקום של מנחת העומר הינו חריג, שהרי בפרשת ויקרא נכתבו רק הקרבנות הבסיסיים, וכל קרבנות הציבור התלויים בזמן הוזכרו בפרשיות אחרות. אף מנחת העומר נכתבה שוב בעניין המועדות בפרשת אמור ([ויקרא כג, י](#)). (כמו כן - בפרקים א-ג כל הקרבנות הם נדבה; רק מנחת העומר היא חובה.

ב. המן ומנחת העומר

כל המנחות באות בכמות של 'עשרון' (עשירית האיפה) או בכפולות של עשרון. המיוחד במנחת העומר ששמה - "והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן, והניף את העמר לפני ה'") ([ויקרא כג, י](#) - יא - נובע מהכמות של המנחה.

'עומר' במובן זה של כמות מופיע בתורה בשני מקומות: במנחת העומר ובפרשת המן. "איש לפי אכלו עמר לגולגולת", "וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו" ([שמות טז](#)).

התורה חותמת את פרשת המן בפסוק הנראה מיותר:

"והעמר עשירית האיפה הוא."

ואולי באה התורה לקשור בפסוק זה בין המן לבין מנחות הבאות "עשרון" (עי' רש"י שם).

יתר על כן: העומר על פי חז"ל מנופה מתוך שלש סאים קמח שהן איפה אחת (מנחות פרק י משנה א).

מנחת העומר באה עם שמן - "ונתת עליה שמן". ובמן נאמר "והיה טעמו כטעם לשד השמן". מנחת העומר באה עם לבונה - "ונשמת עליה לבונה"; ובמן - "והמן היה כזרע גד לבן". [הגמרא ביומא עה](#). דורשת "לבן" - שמלבין עוונותיהם של ישראל" - כקרבנות המכפרים. ועוד: ייתכן שהקשר רמז אף במילה "מן", הכלולה במילה "מנחה".

את מטרת ירידתו של המן מסביר משה - "ויענך וירעיבך, ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך, למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" ([דברים ח, ג](#)). (עם ישראל קיבל את המן במדבר כדי ללמדו שכל חיותו מאת ה'. אך כאשר עם ישראל נכנס לארץ ואוכל מיגיע כפיו קיים חשש שישכח זאת - "כי א' אלקיך מביאך אל ארץ טובה... השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך... פן תאכל ושבעת... ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך... המאכילך מן במדבר... ואמרת כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

את מקום המן ממלאת מנחת העומר.

בטרם נאכל מן התבואה החדשה מקריבים הכהנים במקדש את העמר - למען נזכור כי "על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" וגם אם זרענו וקצרנו ביגיע כפינו "וזכרת כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל".

עיקרון זה, שהעומר הוא התחליף למן, עולה מן הפסוקים בספר [יהושע \(ה, יא-יב\)](#): "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה, וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא

היה עוד לבני ישראל מן. ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא. "אכילת דגן" קלוי" ממחרת הפסח מתקשרת למנחת העומר שהיו מהבהבים אותה באש לקיים "אביב קלוי באש" ["ויקרא ב, יד"](#). (ללא הקרבת העומר היה נאסר להם לאכול "מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי

בעצם היום הזה", כמו שנאמר "ולחם וקלוי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה."

(הנ"ל הוא על פי דעות התנאים הסבורים שחיוב מצות העומר החל מיד עם כניסת בני ישראל לארץ, ולא לאחר 14 שנות כיבוש וחלוקת הארץ כיתר המצוות התלויות בארץ, ראה [קידושין לז](#).)

אף המדרש מעמיד את המן מול העומר) [ויקרא רבה כח, ג](#): (אמר ר' ברכיה, אמר הקב"ה לישראל כשהייתי נותם לכם את המן הייתי נותן עמר לכל אחד מכם, הדא הוא דכתיב 'עומר לגלגולת'. ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר אין לי אלא עומר אחד מכולכם. ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר 'והבאתם את עמר.'")

ג. הזבחים והמנחות

הזבחים באים בנדבה הן ביחיד והן ברבים, הן כעולה והן כשלמים, מן הבהמה (כבש, עז או שור) או מן העוף (תור או בן יונה).

מנחת נדבה באה רק ביחיד ורק מקמח, שמן ולבונה. הנודב יכול לבחור אם להביאה סולת) [ויקרא ב, א-ג](#) (או לאפותה בתנור כחלות או ריקקים (שם ד) או על מחבת (ה-ו) או במרחשת (ז-ט).

הדברים מבוארים בגמרא [מנחות \(קד:\)](#) "אמר ר' יצחק, מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה 'נפש' אמר הקב"ה, מי דרכו להביא מנחה, עני; מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני. אמר ר' יצחק, מה נשתנית מנחה שנאמר בה חמשה מיני טיגון הללו? משל למלך בשר ודם שעשה לו אוהבו סעודה ויודע בו שהוא עני, אמר לו עשה לי מן חמשה מיני טיגון כדי שאהנה ממך."

המילה "מנחה" מופיעה בתנ"ך הן כקרבת לה' והן כמתנה מאיש לרעהו - מתנה זו יכולה להיות דבר מועט אך היא מביעה כבוד למקבל, או אף יותר מזה: קבלת [אדנותו](#) של המקבל.

יעקב אבינו המקבל את מזונו מה"איש אדוני הארץ" (יוסף) מיעץ לבניו "הורידו לאיש מנחה: מעט צרי מעט דבש" ["בראשית מג, יא"](#)

וכן הוא שולח לאחיו "מנחה היא שלוחה לאדוני לעשיו... ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחריו, כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פניו". (שם לב, יט-כ)

בני ישראל הנשלטים על ידי עגלון מלך מואב שולחים לו מנחה בידי אהוד בן גרא) [שופטים ג, טו](#). והאנשים שלא רוצים לקבל את שלטונו של שאול - "ולא הביאו לו מנחה" ["שמואל א' י, כז"](#). (ועוד רבות כהנה.

גם המנחה כקרבת לה' מביעה רעיון דומה. נתינת דבר מועט לה', שבזה האדם כאילו מקריב את נפשו, לאמור: הוא מכיר בכך שכל אשר לו, אף מזונו הבסיסי ביותר- הדגן - הוא מאת ה'. (ועיין בספר החינוך קטז).

בעל הכתב והקבלה) [ויקרא ב, א](#) (מבאר את המילה "מנחה" משורש "נח", שהוראתו ההשפלה וההורדה מלמעלה למטה כמו "כאשר יניח ידו) ["שמות יז, יא"](#). (ולפי זה הוראת "מנחה" - דבר שהעבד מראה בו הכנעתו לאדוניו. והעני המביא את המעט שבידו קרבת לה' מראה בזה גודל כניעתו לה'.

ד. העומר ושאר המנחות

מן הסוגיות במנחות פרק חמישי (ע"י רש"י ותוס' שם נז.) ומסידור ההלכות ברמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (פרק יב), עולה שישנם כמה דינים בסיסיים המאפיינים את המנחה. בחלק מן המנחות חסרים מקצת מן הדינים האלה.

בטבלה דלהלן מצויינים הדינים העיקריים של המנחות: תוספת שמן ולבונה, הגשה וקמיצה, אכילת הכהן ואכילת המזבח, ואיסור חמץ.

	מנחת נדבה	עומר	מנחת נסכים	חביתים וחינוך	חוטא וסוטה	לחם הפנים	שתי הלחם
שמן	✓	✓	✓	✓	-	-	-
לבונה	✓	✓	-	✓	-	✓	-
הגשה	✓	✓	-	✓	✓	-	-
קמיצה	✓	✓	-	-	✓	-	-
אכילת כהן	✓	✓	-	-	✓	✓	✓
אכילת מזבח	✓	✓	✓	✓	✓	-	-
איסור חימוץ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-

במנחת נדבה שנכתבה בתחילת ספר ויקרא יש את כל המאפיינים של המנחה. ומנחת העומר שנכתבה אחריה באותו הפרק היא הקרובה לה ביותר. (מנחת העומר שונה ממנחת נדבה בהיותה באה מן השעורים וטעונה תנופה ובאה רק מתבואת הארץ.)

ה. העומר ושתי הלחם

מנחת העומר כמו שאר המנחות, פרט לשתי הלחם, באה מצה. אדם המביא מנחה מבטא את אופן עמידתו לפני ה' - "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה."

המצה היא הקמח והמים - ללא תוספת שאור וללא הנפיחות שהוא גורם. ניתן לראות בהבאת המצה עמידה מתוך ענוה. האדם עומד לפני הקב"ה ללא השאור המסמל את יצר הרע ([ברכות יז](#)), ללא התנשאות וניפוח עצמי, ומקבל בלב שלם את אדנותו של ה'.

ולכן גם מנחת העומר הבאה החג המצות - חג החירות - חירות מיצר הרע (חרות על הלוחות - אל תקרי חרות אלא [חירות](#)) [אבות ו, ב](#) - ((באה מצה.

הבדל נוסף בין העומר לשתי הלחם, שהעומר בא מן השעורים ושתי הלחם (כשאר המנחות פרט למנחת סוטה) באות מן החיטים.

הרב קוק בארורות ישראל (ח, א) מבאר שבאדם שני כוחות נפש:

(א) כוח האמונה שבלב הנובע מעומק סגולת הנפש, השייך לרגש הטבעי;

(ב) כוח העילוי השכלי.

כנגד הכוח הראשון מכוונת מנחת העומר של השעורים שהם מאכל בהמה הנוטה לרגש הטבעי.

וכנגד הכוח השכלי באה מנחת שתי הלחם שבאה מן החיטים - "עץ הדעת חיטה היה."

התכלית היא ששני הכוחות יהיו באדם בשלמותם, כאשר הכוח השכלי בא על גבי היסוד של האמונה שבלב, כמו שהעצרת מחוברת לפסח על ידי ספירת העומר.

שתי הלחם אינם קרבים על גבי המזבח אלא **מונפים**. ומנחת העומר היא למעשה מנחת הציבור היחידה הקרבה על גבי המזבח. (להוציא מנחות נסכים, אולם אלו יש לראות כנספח של הזבחים; כך משמע מסידור ההלכות ברמב"ם בהל" מעשה הקרבנות- מנחת נסכים נמצאת באמצע דיני זבחים ולא ביחד עם המנחות.) ואז אנו רואים את הבאת המנחה כביטוי לקבלת אדנות ה' מתוך ענוה.

ענוה זו אינה רק הכרה בשפלות האדם אלא היא באה במדרגתה הגבוהה מתוך הכרה בגדלות הבורא ומתוך דבקות בה' (ראה אורות התשובה י, ד; ו"מוסר אביך" ענוה).

הביטוי של ענוה בציבור יהיה גבוה יותר מביטוייה ביחיד, אשר על כן באה מנחת הציבור לא רק מצה אלא מן השעורים: מאכל בהמה. (הרצ"י קוק מבאר את ההבדל בין אברהם שאמר "ואנכי עפר ואפר" [בראשית יח, כד] [לדוד שאמר "ואנכי תולעת ולא איש"] "תהלים כב, ז), שאברהם הוא רק הגרעין, אך דוד מבטא את כלל ישראל ולכן הענוה אצלו במדרגה גבוהה יותר).

ועתה נחזור למה שפתחנו בו - מיקומה של מנחת העומר בפרשת ויקרא. כאמור המנחה הבסיסית ביותר היא מנחת נדבה הבאה ביחיד. והמנחה הדומה ביותר למנחת נדבה - ליתר דיוק, למנחת הסולת שהיא הראשונה ממנחות הנדבה (שאינה נאפית) - היא מנחת העומר.

מנחת העומר היא חובה הבאה אחת לשנה, אך התורה כתבה אותה בלשון נדבה-

"ואם תקריב מנחת בכורים". וכבר עמדו על כך חז"ל בתורת כהנים יג, כ: "יכול נדבה, כשהוא אומר 'והבאתם את עומר ראשית קצירכם', לימד שאינה אלא חובה".

ומה ראתה התורה לכתוב לשון נדבה בקרבן שהוא חובה, וללמוד ממקום אחר שהוא חובה? ממשיך התו"כ: "אם כן למה נאמר 'ואם?' לומר אם אתם מביאים אותה **לרצון** מעלה אני עליכם כאילו לא הבאתם אותה אלא לצורך עצמכם".

במנחת העומר ישנם שני היבטים. מחד היא קרבן ציבור הבא בפסח, ולכן נכתבה בפרשת אמור. ומאידך למרות היותה מנחת חובה - מעלה עלינו הכתוב כאילו **נדבה** הבאנו אותה, והיא מבטאת את עמידת עם ישראל לפני ה' מתוך אמונה שלימה הנובעת מעומק סגולת ישראל, ומתוך ענוה בדרגתה הגבוהה ביותר וקבלת אדנותו של ה'. ובהיבט זה האחרון, מקומה בתחילת ספר ויקרא, עם מנחת נדבת יחיד, בהיותה דגם בסיסי במהותה ובדיניה לשאר המנחות.